

ЗВІТ
ПРО РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ
ПІДПРИЄМЦІВ м. НІЖИНА



Опитування проводилося
Комітетом з розробки стратегічного плану
м. Ніжина
у співпраці з
Проектом економічного розвитку міст

жовтень 2005 р.

ВИВЧЕННЯ ДУМКИ ПІДПРИЄМЦІВ

I. ВСТУП

У жовтні 2005 року було проведене опитування роботодавців Ніжина. Це опитування є елементом процесу стратегічного планування економічного розвитку з залученням громади – проекту, який визначатиме економічне майбутнє міста. Метою опитування було отримання корисної та достовірної інформації для членів Комітету стратегічного планування (КСП) стосовно думки тих, хто здійснює інвестиції та створює робочі місця в Ніжині. Серед питань анкети були історія та статус підприємства, характер бізнесу, робоча сила та персонал, інформація про розміщення підприємства, послуги, що надаються органами влади та стосунки з ними, а також загальна думка про місто як середовище для ведення бізнесу.

II. МЕТОДОЛОГІЯ

До 21 жовтня 2005 року було заповнено 29 анкет. Серед компаній у переліку для опитування були найбільші роботодавці міста, а також кілька менших фірм з кількістю працівників до 50 чоловік. У цьому звіті містяться узагальнені відповіді всіх підприємств. Опитування було проведено членами КСП як компонент їхньої роботи в процесі розробки стратегічного плану.

Для отримання якомога повніших і відвертіших відповідей, респондентів запевнили, що цей звіт не буде містити посилань на конкретні підприємства, а інформація в анкетах буде конфіденційною.

Були виявлені деякі відмінності у відповідях підприємств, що представляють різні галузі економіки (виробництво продуктів харчування, будівництво, промисловість, торгівля і сфера послуг), а також великих підприємств та представників малого й середнього бізнесу, що підтверджується в багатьох проаналізованих даних. Дві з опитаних компаній мають понад 500 працівників, ще 8 інших – від 100 до 499, інші 5 – від 50 до 100 і 14 підприємств мають до 50 робітників.

Хоча опитування 29 підприємств не може абсолютно напевно відобразити думку всієї бізнесової громади Ніжина, ці підприємства, великі й малі, традиційні й нові, забезпечують працею значну частину місцевого економічно активного населення і складають вагому й репрезентативну вибірку.

III. ОСНОВНІ ВИСНОВКИ

1. Місцева економіка зараз перебуває в доброму стані, порівняно з іншими містами - рівень зайнятості, продуктивність та очікування щодо інвестицій досить високі. Крім того, існують важливі плани розширення в перспективі та здійснення нових внутрішніх інвестицій.
2. Місцеві підприємці незадоволені загальною економічною ситуацією в країні, застарілими засобами виробництва, та вартістю витрат на матеріали та компоненти.
3. Загальна кількість працівників на всіх підприємствах-респондентах зараз складає близько 4,100, і хоча наступного року її збільшення не прогнозується, на майбутнє (2006 – 2010 рр.) передбачається створення близько 300 робочих місць. Лідерами у створенні нових робочих місць мають стати промислові підприємства, тоді як у попередні роки нові робочі місця створювалися значною мірою МСП.
4. Місцева економіка не дуже орієнтована на експорт. Лише три з усіх 29 компаній експортують значну частку своєї продукції та послуг за межі України. Більшість експорту йде до країн колишнього Радянського Союзу. З іншого боку, обсяги “експорту” за межі області досить значні.
5. Керівниками компаній відзначена якість роботи 9% своїх працівників як таких, що працюють «відмінно», і 48% - «добре», що відображає досить високий рівень задоволення якісним рівнем працівників, при частці незадовільних працівників 5%. Середня заробітна плата в 2005 році досягла 553 гривні за місяць. Більше ніж половині підприємств бракує або очікується брак працівників з необхідними навичками, головним чином у технічних сферах.
6. Дев'ять з 28 фірм мають плани модернізації або вдосконалення своїх нинішніх потужностей з метою розширення своєї діяльності в Ніжині, як шляхом добудови до існуючих споруд, так і через нове будівництво, переважно в 2006-2007 рр. Загальна сума інвестицій може досягти 15 мільйонів гривень, при чому в основному за рахунок не багатьох підприємств. Лише одна компанія планує розширюватися поза межами Ніжина. У той же час жодне підприємство не розглядає можливості перенести свою діяльність до іншого міста, що свідчить про загальне задоволення діловим кліматом у Ніжині.
7. Загалом якість послуг, що надаються органами місцевого самоврядування, була оцінена задовільно (в середньому – 2,75 за 4-бальною шкалою, де 1 є найвищим балом, а 4 - найнижчим).

Ніжин – Вивчення думки підприємців

Утримання доріг та житлове будівництво найчастіше зазначалися як послуги, що потребують поліпшення.

8. П'ять із 29 компаній оцінили рівень якості надання послуг органами місцевої влади як «відмінний», а 14 респондентів вважають його «добрим». Дев'ять інших оцінок – «задовільно», і лише одна «незадовільно». Разом із задовільною оцінкою співпраці з міським головою, та заступниками міського голови, це підтверджує досить високий рівень задоволення роботою органів місцевої влади.
9. Думки про діловий клімат у Ніжині також були позитивними. Три компанії оцінили місто як «відмінне» місце для ведення бізнесу, 15 оцінок – «добре», і 9 – «задовільно». Зручне розташування та сприятливе ставлення до бізнесу з боку міської влади зазначалися серед найбільш важливих позитивів місцевого ділового середовища.
10. Компанії поділяють думку, що місцева економіка може змінитися завдяки внутрішнім поліпшенням (житлове будівництво та комунальна інфраструктура), залученню прямих іноземних інвестицій, промисловій реструктуризації, а також розвитку інфраструктури для бізнесу та поліпшенню якості життя.

IV. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ

1. Статус підприємств

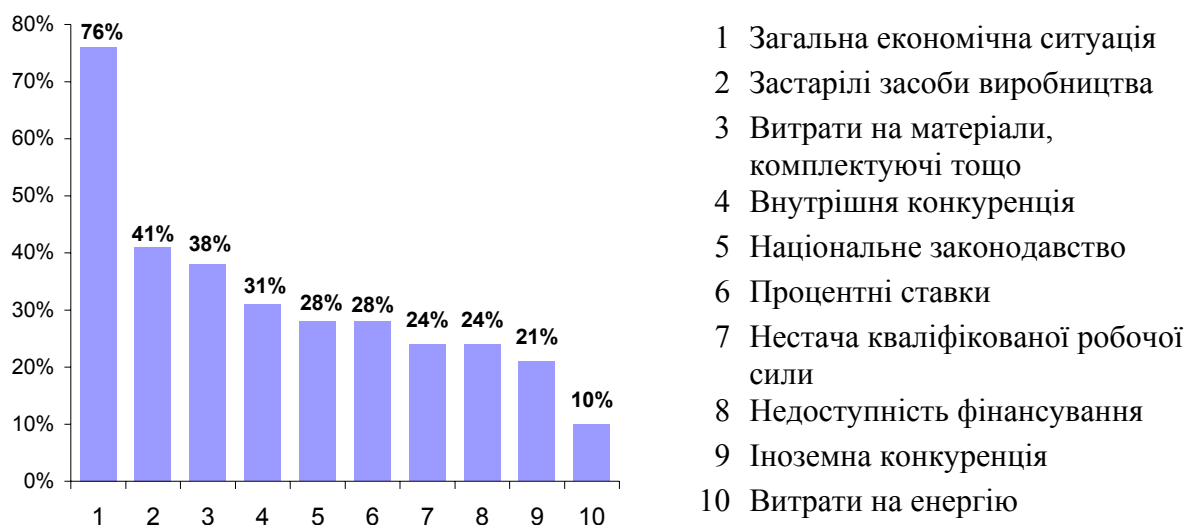
З 29 респондентів 17 було засновано після 1990 року. Найбільша частка новостворених компаній – це підприємства сфери послуг, тоді як промисловість та будівництво представлені в основному традиційними підприємствами. Це демонструє як високий рівень розвитку підприємництва в регіоні, так і залежність від процесів реструктуризації та приватизації національної економіки. Переважна більшість компаній перебувають у власності українських юридичних і фізичних осіб. Дві найбільші компанії, в яких кількість працівників складає 39% від загальної кількості опитаних, перебувають у власності держави. Загалом, розподіл робочої сили за формами власності підприємств у вибірці має таку структуру:

- держава – 40%,
- фізичні особи – 26%,
- юридичні особи – 27%,
- іноземні особи – 7%.

2. Загальний стан бізнесу

Економіка Ніжина видається добре диверсифікованою, оскільки включає: (1) традиційний машинобудівний кластер, (2) важливі приладобудівні підприємства, (3) підприємства сфери послуг, а також (4) малі й середні компанії в сфері торгівлі та харчування.

Діаграма 1. Перешкоди для подальшого розвитку



Респонденти мали назвати чинники негативного впливу на поточний і майбутній розвиток своєї продукції чи послуг (див. діаграму 1). За пріоритетністю (1) загальна економічна ситуація зазначалася як найважливіший чинник для 76% підприємств, особливо харчової галузі та приладобудування (майже 83%); (2) застарілі засоби виробництва (41%) є проблемою передусім для машинобудівних підприємств, (3) витрати на матеріали та комплектуючі (найбільш негативний чинник для приладобудівних підприємств – 80%), (4) внутрішня конкуренція (сфера послуг і харчова галузь – близько 50%), (5) національне законодавство та (6) високі процентні ставки (28% - негативний фактор для харчової галузі, у той час як машинобудівні та приладобудівні підприємства майже не стикаються з цією проблемою). Нестача кваліфікованої робочої сили (7) (в загальному рейтингу - 24% підприємств) та (8) недоступність фінансування (24%) є майже однаковою перешкодою для всіх підприємств – хоча останнє найбільш характерно для машинобудівної галузі (80%). (9) Іноземна конкуренція створює перешкоду для 21% компаній так само представниками майже всіх галузей. З іншого боку, екологічні обмеження, віддаленість ринків, ставлення місцевої влади та вартість робочої сили є перешкодами лише для одиничних підприємств.

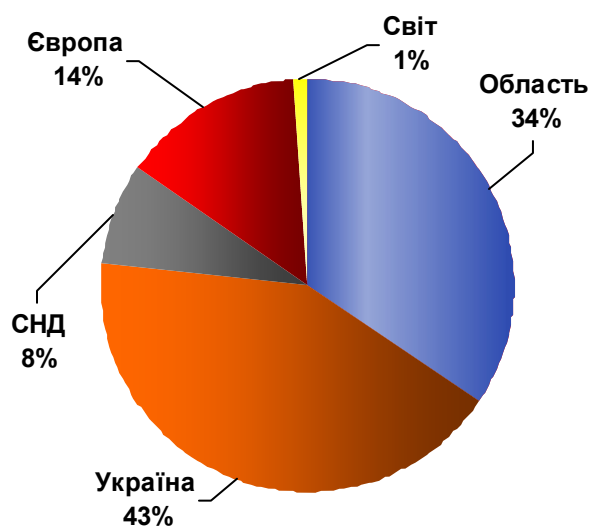
Зі вступом України до ЄС пов'язані більше позитивні очікування, хоча респонденти передбачають і негативні наслідки. Стабільний діловий клімат (48%), кращий правовий захист підприємців (45%) та більш високий рівень захисту економічної конкуренції (34%, великою мірою за рахунок сфери послуг та машинобудування) найчастіше зазначалися серед позитивних чинників. Переваги єдиної валюти вітають 31% усіх компаній, з яких більшість складають приладобудівні підприємства (60%). Так само 60% машинобудівних компаній (28% з усіх) очікують на можливості, пов'язані з доступом до великого ринку без митниць та інших перешкод.

Ніжин – Вивчення думки підприємців

З іншого боку 62% підприємств (переважна більшість у харчовій галузі та у сфері послуг) бояться сильної конкуренції, а 55% (майже однаково серед усіх галузей) – втрати переваг, пов'язаних з порівняною дешевизною робочої сили, матеріалів та ін., і 48% - додаткових витрат на пристосування до нових умов (в основному підприємства в сфері машинобудування). Ці результати, разом з 31% компаній, занепокоєних подорожчанням робочої сили, дуже подібні до результатів опитування в інших країнах Центральної та Східної Європи до вступу до ЄС.

3. Клієнти

Майже всі підприємства надали інформацію про географічне розташування своїх клієнтів (діаграма 2). Лише дві компанії зазначили, що експортують більше половини своїх товарів і послуг за межі України (до Європи), а п'ять інших експортують принаймні 5% продукції. Тому близько 20% загального збуту йде за межі країни. Ця частка досить висока, хоча загалом місцеву економіку можна вважати більше «орієнтованою на експорт за межі області», оскільки вона обслуговує вітчизняний ринок. 15 компаній очікують збільшення (в середньому на 22%) обсягів збуту в 2006 році порівняно з 2005, а чотири підприємства передбачають його скорочення. При цьому середній обсяг збуту в розрахунку на одного працівника, складає приблизно 32950 грн. (без ПДВ, який сам по собі значно збільшує цю суму).



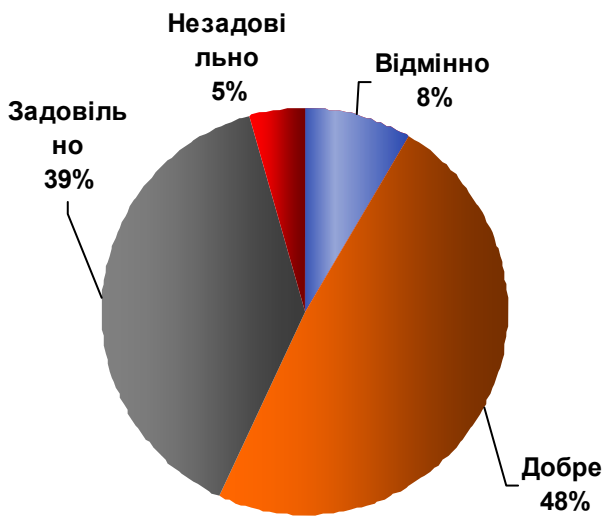
Існування кваліфікованої робочої сили є головною причиною розміщення 23 компаній з 29 саме в Ніжині. 14 підприємств зазначили існування в цьому регіоні важливих постачальників необхідної їм сировини (більшість представників харчової галузі) і також 14 – споживачів продукції чи послуг (харчова промисловість та сфера послуг), а 9 назвали існування кластеру споріднених підприємств.

Діаграма 2. Напрямки експорту місцевої економіки

4. Питання трудових ресурсів і зайнятості

Загальна кількість постійних працівників на 29 підприємствах-респондентах становить 4100, порівняно з 4128 торік. Нові робочі місця були створені передусім у невеликих компаніях у сфері послуг та приладобудівної галузі, в той час як чотири великих підприємства скорочували робочі місця. Тенденція за останні 2 роки почала змінюватися, і на запитання про нові інвестиції компанії відповідають, що планують створити близько 300 нових робочих місць за кілька наступних років, хоча безпосередньо на 2006 рік передбачається загальне зменшення кількості працівників (на 8%). Вдала диверсифікація структури економіки підтверджується тим фактом, що понад 43% працівників складають жінки (більшість – у харчовій промисловості). Частка працівників з вищою освітою становить лише 9.5% цього року.

Середня кількість працівників серед підприємств-респондентів у 2004 році склала 142, порівняно з 300 у 2000 році. Причиною цього є передусім те, що 5 років тому не було багатьох з теперішніх малих і середніх підприємств, що також підтверджує важливість сектору МСП.



Роботодавці задоволені якісним рівнем своїх працівників. Загалом 9% працює відмінно, 48% - добре, 39% - задовільно і лише 5% незадовільно (діаграма 3). Найвища частка відмінних працівників у харчовій і переробній галузях. Ці результати можуть служити ще одним підтвердженням сприятливого ділового клімату в Ніжині.

Діаграма 3. Рівень задоволення якістю робочої сили

Майже всі керівники підприємств погодилися назвати середню зарплатню на своїх підприємствах. Середній її розмір складає 553 грн. порівняно з 443 грн. в 2004 році. Найнижча зарплатня серед значних галузей економіки міста в сфері послуг, а найвища – в харчовій та виробництві будівельних матеріалів, де три компанії сплачують у середньому більше ніж 700 гривень на місяць. 16 компаній – половина респондентів в усіх галузях – відчують нестачу працівників певних професій та навичок, важливих для їхнього подальшого розвитку, а ще одне підприємство очікує виникнення цієї проблеми в майбутньому. Найчастіше бракує кваліфікованих

Ніжин – Вивчення думки підприємців

представників технічних професій – як з вищою освітою, так і вмілих професіоналів – технологів, електриків, інженерів та менеджерів середньої ланки.

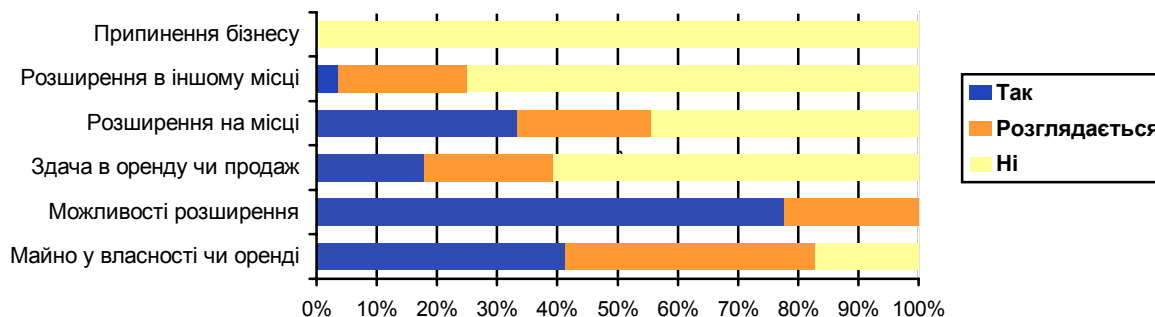
Лише вісім компаній мають підрозділи з наукових досліджень та розвитку, які головним чином зайняті розробкою нової продукції, а одне підприємство планує створити такий підрозділ. Такий рівень інноваційних структур на підприємствах не є високим.

5. Інформація про місцезнаходження та майно підприємства

Ніжин як місце розташування має як переваги, так і недоліки (див. діаграму 4). 12 підприємств з 29 володіють своїми спорудами і мають право на користування землею. Більшість із підприємств (зокрема харчових та машинобудівних) також мають достатньо площі для розширення, хоча деякі компанії сфери послуг орендують приміщення і відчувають певний брак площі для розвитку. Ситуацію на ринку нерухомості можна спробувати ще поліпшити, оскільки 5% компаній можуть запропонувати частину своїх будівель та площ, що не використовуються, на продаж чи в оренду. Нинішній стан будівель та рівень технологій не видається найкращим, тому деякі компанії планують здійснення суттєвих інвестицій у вдосконалення потужностей. 9 підприємств планує модернізацію або вдосконалення існуючих споруд здебільшого протягом цього й наступних років. При цьому планується вкласти близько 15 млн. грн. та створити понад 300 нових робочих місць. Одне підприємство збирається відкрити свою філію в іншому місті, а шість інших планують таке розширення.

Жодна з компаній не планує переведення своєї діяльності з Ніжина, і у вибірці навіть немає підприємств, які б розглядали такі кроки з тих чи інших причин. Ці показники свідчать про позитивну думку щодо ділового клімату в Ніжині.

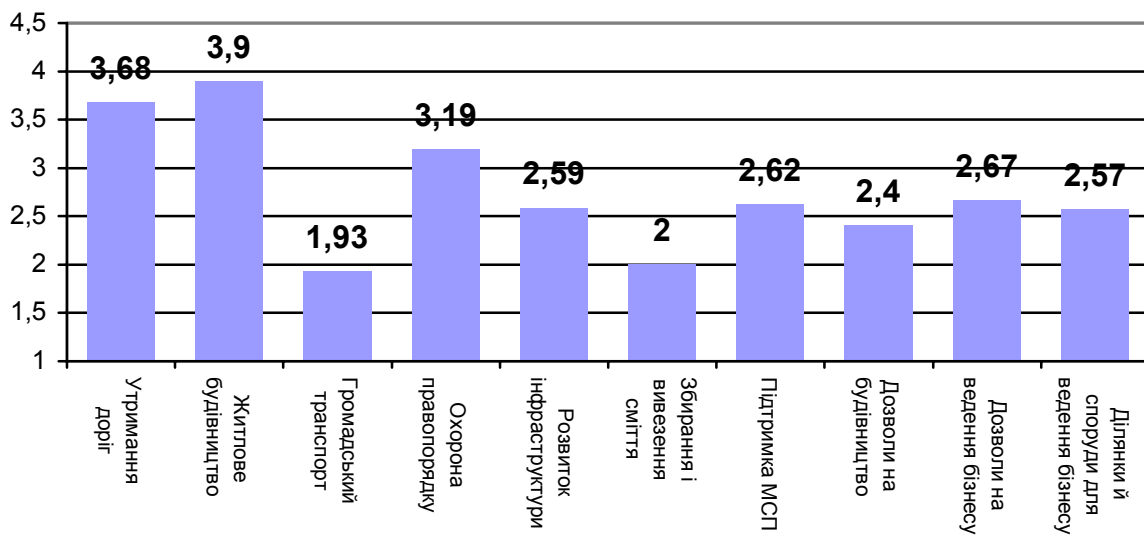
Діаграма 4. Інформація про місцезнаходження та майно



6. Послуги та відносини з органами місцевої влади

Респондентам було запропоновано оцінити дев'ять видів муніципальних послуг за шкалою від 1 до 4 (1 = відмінно, 4 = незадовільно). В середньому ці послуги були оцінені добре (в середньому 2.75, див. діаграму 5). Респонденти найбільш задоволені станом громадського транспорту (1.93). Дозволи на будівництво (2.40) та вивезення сміття (2.00) оцінені вище порівняно з показниками опитувань в інших містах. Наступними в рейтингу йде надання ділянок і споруд для ведення бізнесу (2.57) та підтримка малого й середнього бізнесу (2.62). Респонденти дуже незадоволені станом житлового будівництва (3.90), утриманням доріг (3.68) та охороною правопорядку (3.19). Загалом найбільш задоволені підприємства сфери приладобудування (в середньому 2.69), а найменш – машинобудівні (2.92).

Діаграма 5. Послуги, що надаються органами влади

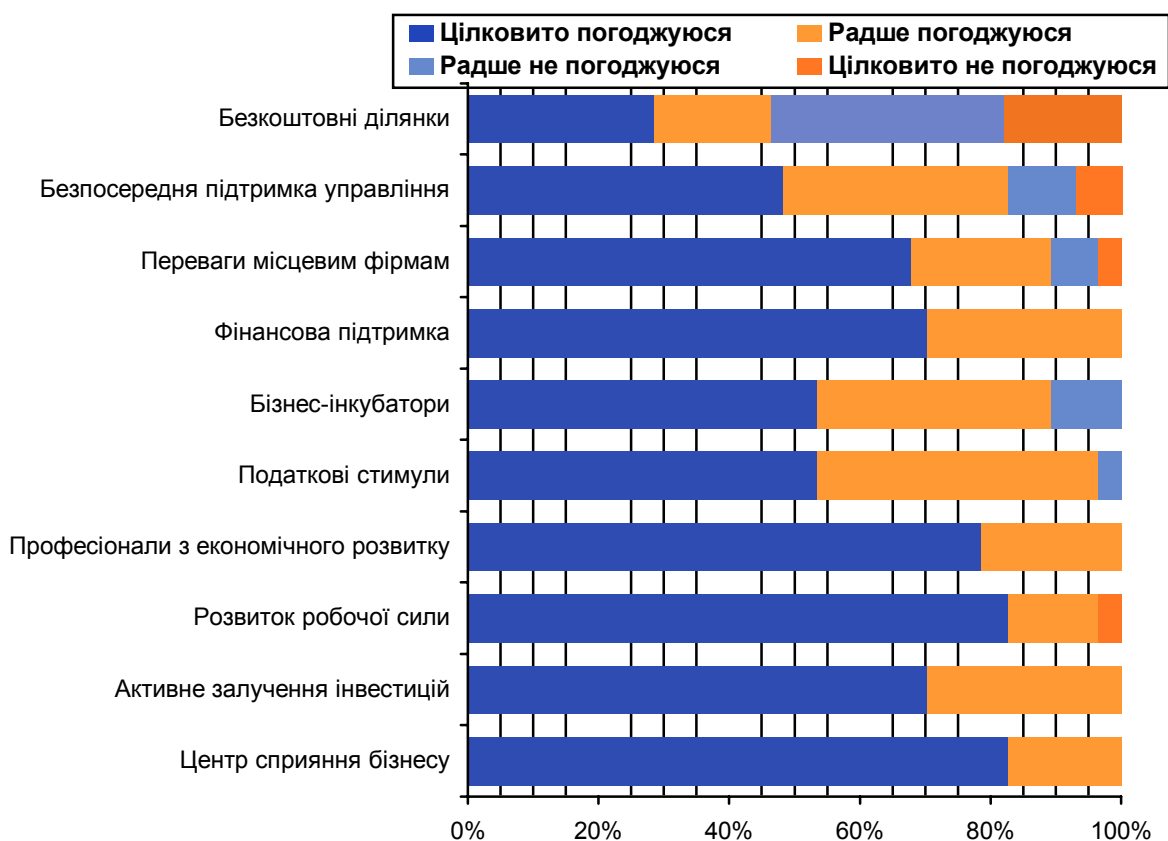


Підприємства-респонденти мали відповісти, які послуги мають надаватися міською владою (та, зокрема, підрозділом з економічного розвитку) представникам бізнесу Ніжина. Діаграма 6 демонструє, що підприємства активно підтримують майже всі з запропонованих послуг. Проблему бюрократизму можна вирішити за допомогою створення центру підтримки бізнесу. Діяльність професіоналів з місцевого економічного розвитку в Ніжині слід розвивати, зокрема через створення переваг місцевим фірмам, а також активне залучення інвестицій. Представники компаній також вважають, що міська влада має надавати допомогу в розвитку робочої сили, щоб поліпшити ситуацію з браком кваліфікованих працівників.

Ніжин – Вивчення думки підприємців

На відміну від компаній в інших країнах Східної Європи, респонденти мало підтримують підготовку й пропозицію вільних ділянок – вони не бачать гарантії, що ті, хто отримає таку форму субсидії, насправді почне створювати робочі місця. Безпосередня підтримка управління часто розглядається як функція, що не властива завданням місцевої адміністрації. Фінансова підтримка бізнесу (кредитні гарантії) була б дуже бажаною – вона допоможе вирішити вищезгадані проблеми з браком фінансових ресурсів.

Діаграма 6. Послуги підрозділу з економічного розвитку

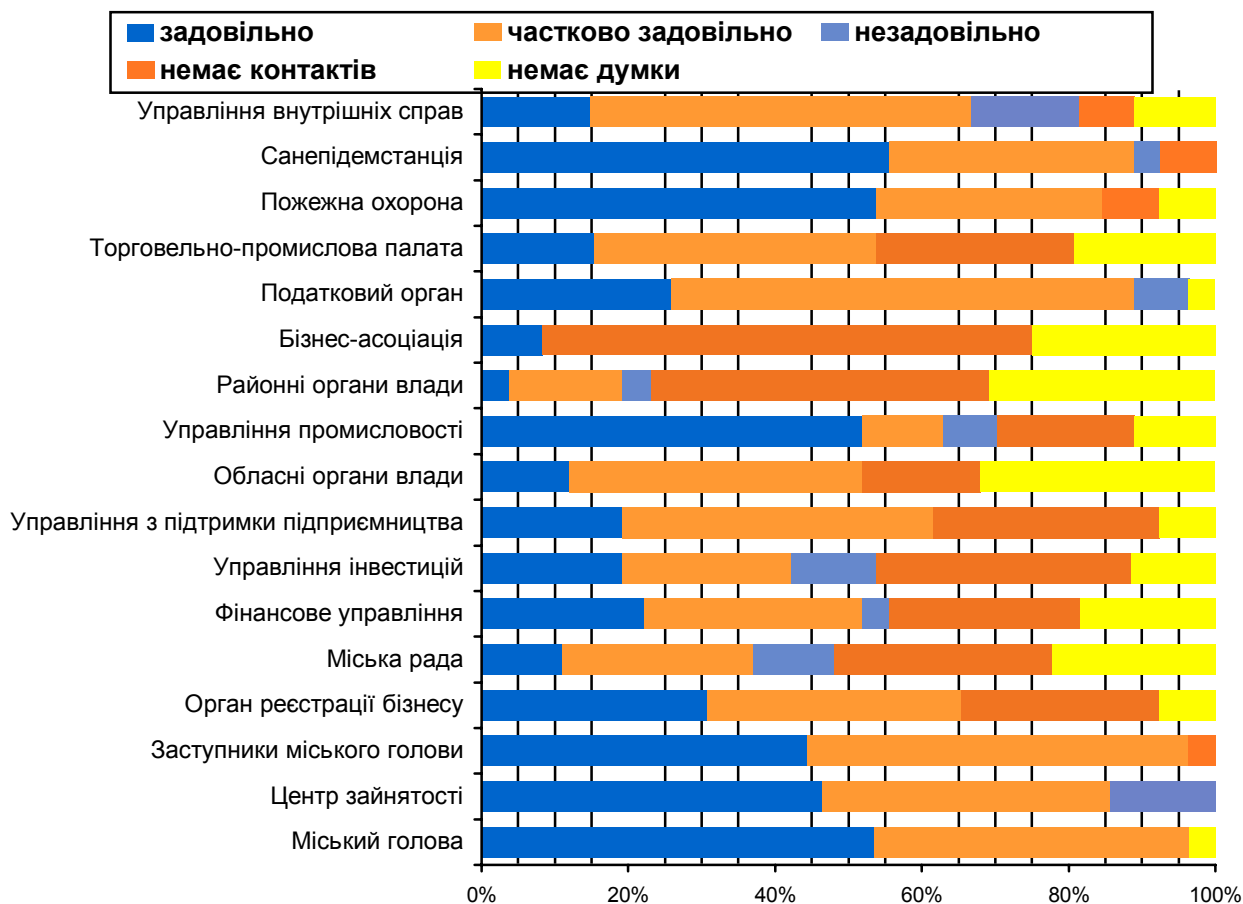


Підприємства-респонденти оцінили контакти з владними структурами та посадовцями. Результати досить позитивні, як це видно з діаграми 7. Міський голова, заступники, центр зайнятості та управління промисловості отримали досить позитивні оцінки. Респонденти не мали численних контактів з районними органами влади та бізнес-асоціацією. Крім того, лише дехто з керівників підприємств вважає бізнес-асоціацію корисним інструментом. З іншого боку загалом негативно оцінено співпрацю з міською радою.

Ніжин – Вивчення думки підприємців

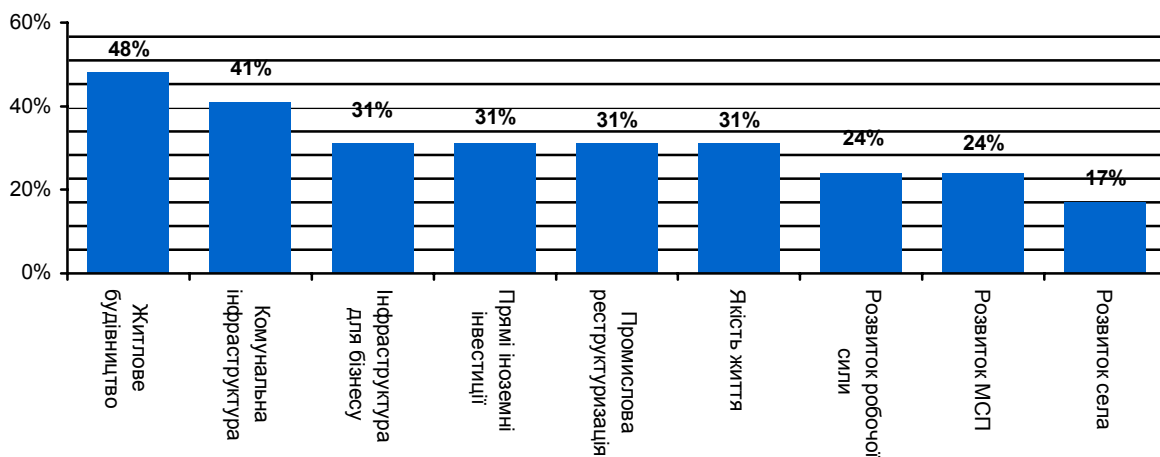
Багато коментарів щодо найбільших проблем в спілкуванні з цими установами можна узагальнити в один висновок: високий рівень бюрократизму, забагато зайвого часу на вирішення питань, а також нерозуміння проблем бізнесу.

Діаграма 7. Контакти з владними установами



7. Критичні питання

Діаграма 8. Критичні питання



Ніжин – Вивчення думки підприємців

Підприємства-респонденти дали такі відповіді на запитання щодо трьох найбільш важливих напрямків, які мають бути відображені в стратегічному плані:

- Розвиток житлового будівництва (48%) найбільше підтримали машинобудівні компанії, а також сфера послуг і харчова промисловість;
- Розвиток комунальної інфраструктури (41% усіх респондентів) важливий також передусім для приладобудівних підприємств (понад 60%);
- Інфраструктура для бізнесу, прямі іноземні інвестиції, промислова реструктуризація та якість життя отримали однакову кількість балів - по 31% від усіх компаній, серед яких інфраструктуру для бізнесу підтримали в основному приладобудівні підприємства, тоді як решту напрямків всі респонденти приблизно однаково.

Розвиток робочої сили та підтримка малого й середнього бізнесу – по 24% відповідей, і нарешті розвиток села – 17%.

З іншого боку деякі питання зазначалися лише окремими підприємствами, а саме «Туризм», «Соціальні послуги», «Навколишнє середовище», «Освіта» та «Наукові дослідження».

9. Загальна думка

Респондентам запропонували висловити свої загальні враження про органи влади в Ніжині. Міська влада отримала досить високі оцінки - 5 “відмінно”, 14 “добре” і 9 “задовільно”. Лише одне підприємство оцінило діяльність органів влади в місті, як незадовільну. Респонденти також висловили свою думку про Ніжин як місце для ведення бізнесу. Як зазначається в пункті 8 Основних висновків, відповіді були досить позитивними. Половина (15 підприємств) оцінили своє місто як «добре», 9 - вважає своє місто «відмінним» місцем для бізнесу. На думку лише однієї компанії місто є незадовільними з точки зору бізнесу. Більш задоволеними місцевим діловим кліматом виглядають приладобудівні компанії, тоді як харчопереробні підприємства та сфера послуг – менш задоволені.

Позитивними прикладами елементів бізнес-клімату Ніжина, відзначеними респондентами, як правило, були:

- Географічне розташування
- Сприятливе ставлення місцевої влади
- Позитивний імідж та благоустрій міста.

Ніжин – Вивчення думки підприємців

Негативні чинники, визначені респондентами, головним чином стосуються пропозиції робочої сили та технічної інфраструктури:

- Відтік робітників до столиці
- Незадовільний стан доріг
- Неналежний рівень комунальних послуг.

V. УЗАГАЛЬНЕНИЙ ВИСНОВОК

Цей звіт про результати опитування підприємців відображає узагальнені думки головних роботодавців Ніжина. Їхня співпраця з міською владою визначатиме зростання економіки міста, її застій чи занепад. Цей звіт допоможе Комітетові стратегічного планування в його роботі і буде корисним для міської влади в роботі над підтримкою та поліпшенням ділового клімату в місті.

Проект економічного розвитку міст висловлює вдячність усім представникам підприємств, котрі поділилися своїми думками та надали корисну інформацію Комітетові стратегічного планування, а також усім членам Комітету, які присвятили свій час на проведення опитування.